

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ר נ י ר ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי ד"ר נחמה ליבוביץ - שנת העשרים

האזינו (תשכ"א-כ"ב)

ה פ ס ר ה
שמואל א' פרק כ"ב

תהלים י"ח

ה' : ואפפוני חבלי מות
ונחלי בליעל יבעתוני
ו' : חבלי שאול סבבוני
קדמוני מוקשי מות
ז' : בצר לי אקרא ה'
ואל אלוהי אשרע
ישמע מהיכלו קולי
ושועתי לפניו תבוא באזניו.

שמואל ב' כ"ב

ה' : כי אפפוני משברי מות
בזלי בליעל יבעתוני
חבלי שאול סבבוני
קדמוני מוקשי מות
ו' : בצר לי אקרא ה'
ואל אלוהי אקרא
וישמע מהיכלו קולי
ושועתי - באזניו

מדרש תהלים י"ח (י')

מדנה בארבע מלכויות:

"חבלי מות" - במלכות בבל
"נחלי בליעל" - במלכות מדי ופרס
"חבלי שאול" - במלכות יון
"קדמוני מוקשי מות" - זו מלכות אדום
ולמה בכפלות? כנגד מלכויות שהן כפולות:
"חבלי מות" - בבל וכשדים
"נחלי בליעל" - מדי ופרס
"חבלי שאול" - יון ומוקדון
"מוקשי מות" - ישמעאלים ואדום
רבנן אמרו: ולמה כתוב בגלות ראשון ובגלות רביעי "מות"?
"חבלי מות" - "מוקשי מות"? זו החריבה בית ראשון וזו החריבה בית שני.
"בצר לי אקרא ה'" - בבבל
"ואל אלוהי אשרע" - במדי ופרס
"ישמע מהיכלו קולי" - ביון
"ושועתי לפניו תבוא באזניו" - באדום.

- (1) במה סופה מדרש זון מדרך הפשט ומה המריצו לכך?
- (2) החוכל להסביר למה אין רש"י - המסתמך הרבה על מדרש תהלים - אינו הולך כאן בדרך המדרש לא בפירושו לשמואל ולא בפרושו לתהלים?
- (3) הידועים לך מדרשים על פסוקי תורה ונביאים החולכים בדרך זו?
- (4) השוה לדברי המדרש את דברי ספורנו בפרושו לתהלים:

ד"ה אפפוני חבלי מות: במלחמת האלי והדב
"ונחלי בליעל": במלחמת גלית ופלישתים
"חבלי שאול": בהרפת שאול
"מוקשי מות": הזיפסס ודואג

האם דרך זו קרובה יותר לפשוטו של מקרא מאשר דרכי של המדרש - אם לא?

ה' : כי אפפוני משברי מות

רש"י: ד"ה. משברי מות - כתרגומו: כאתמא דיתבא על עתברא, כן גם מושב האבנים שהאסח יולדת סם.

רמב"ם: ד"ה משברי מות: הן הצרות החזקות שהיה בהן קרוב למות, כסו בסלע המחלקות (שמואל א', כ"ג כ"ח).

ופירוש משברי, כי הצרות שוברות את האדם באנחותיו ודאגותיו, או פירושו על דרך משל כאלו אמר "גלי מות", כי הגלים החזקים נקראים משברים, כמו שאמר (תהלים מ"ב ה') "כל משבריך וגליך עלי עברך". ונקרא הגל כן, לפי שהוא נסבר בתנועתו החזקה.

- ויוצתן פרש שהיה בצרה כאסה יושבת על מסבר והיא מסוכנת.
- (1) כמה פרושים טונים ציתנים בזה לבטוי "משברי מות"?
- (2) איזה מן הפרושים הטונים בראה לך פשט? במק את דעתך.

(האזינו תשכ"א-כ"ב)

ג. ז': בצר לי אקרא ה' ואל אלוהי אקרא
רס"י (בשמואל) ז"ה בצר לי אקרא ה' ריטמע: כך דרך לטון הזה מדבר לטון עבר
ולטון עתיד בפעם אחת.
" (בתהלים) ז"ה בצר לי אקרא: אבי הייתי קורא אל ה' תמיד.

1) מה הקטי שפסוקנו מייטב רס"י בסני המקומות?
2) הסבר, למה מוסיף רס"י בפרוטו לתהלים מלת "אני" על
ה"קראתי" שבמקרא?

ד. השרה:

תהלים ס"ט ס"ו	שמואל כ"ב
הצילני ממים ואל אטבעה אנצלה משובאי וממעמי מים	י"ז: ישלח ממרום יקחני ימטני ממים רבים י"ח: יצילני מאויבי עז משובאי כי אמצו ממני

סני המקומות משתמשים באותו דמיון הסבר מה ההבדל ביניהם
בשימוש שהם משתמשים בדמיון הזה!

ה. השרה:

תהלים ק"ד ג'	שמואל כ"ב י"א
השם עבים רכובר המהלך על כנפי רוז	וירכב על כרוב ויעוף וירא (בתהלים: וידא) על כנפי רוז

בשני המקומות אותה רכיבה - הליכה. דאיה מעל לעבים ורוחות.
מה ההבדל בין מגמת שני המקומות?

ו. י"ח: ומשובאי כי אמצו ממני

רס"י: כאשר אמצו

המאירי: כלומר: אע"פ שאמצו ממני.

איזה מטני פרושים אלה נראה לך פשוטו של הפסוק בדי-ההקד?
או התדע לפרשו בדרך שליטית?

ת ה ל י ם

שמואל ב' כ"ו-כ"ז

ב"ו: עם חסיד תתחסד גם בבר המים-תתחס ב"ז: עם בבר תתברר ועם עקם תתפתל	ב"ו: עם חסיד תתחסד עם גבני תמים תתחס ב"ז: עם בבר תתברר ועם עקם תתפל
--	--

ויקרא רבה פרשת שמיני (ה) (וגירסה דומה במדרש תהלים)

...ר' יהודה פתר קרא באברהם אבינו, בשעה שבא עם הקב"ה בחסידות, אף הקב"ה בא
עמו בחסידות, ובשעה שבא עם הקב"ה בתמימות, אף הקב"ה בא עמו בתמימות, ובשעה שבא
עם הקב"ה בעקבות אף הקב"ה בא עמו בעקבות, ובשעה שהתברר על עסקיו, אף הקב"ה
ברר לו עסקיו.

ואימתי בא עמו בחסידות? בשעה שאמר (בר' י"ח ג') "אל תעבור מצל ענדך", מה כתיב
תמן? (בר' י"ח כ"ב) "ואברהם עודנו עומד לפני ה'", אמר ר' סימון: אקון סופרים
הוא זה? שכינה היתה ממתנת לו. (עד שנפנה מן המלאכים - כן במדרש תהלים).

ואימתי בא בתמימות? בשעה שאמר (בר' י"ח) "אולי יחסרון המשים הצדיקים תמטה".
מה כתוב? ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה".

אימתי בא בעקבות? בשעה שאמר (בר' ט"ו) "ואנכי הולך ערירי", מה כתיב תמן?
"לא יירסך זה, כי את אשר יצא ממעיך הוא יירסך".

(במדרש תהלים וכן בהגהת מקורו על פי הרש"ט: אימתי בא בעקבות? בשעה שאמר
(ט"ו ה') "במה אדע כי אירטנה?" מה כתיב תמן? "ידע תדע כי גר יהיה זרעך...".
ובראה שגירסה זו עיקר.)

אימתי בתברר על עסקיו? בשעה שאמר (בר' ט"ו ח') "במה אדע כי אירטנחל" מה כתיב
תמן? "ידע תדע כי גר יהיה זרעך"

1) במה סוטה המדרש הזה ממסמכו של הפסוק - מכל כוונתו של המסוק?
2) מה כוונת הד"ס בהוציאו פסוקים אלה ממסמכותם?